

Проф.д-р Искра Христова-Балканска*

ЕВРОПЕЙСКИТЕ БАНКИ СЛЕД СУВЕРЕННАТА ДЪЛГОВА КРИЗА: СТАБИЛНОСТ, РЕГУЛАЦИИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА

Разкрити са особеностите на влиянието на глобалната финансова криза върху състоянието и поведението на европейските банки в следкризисния период. Анализирани са измененията в структурата на банковия баланс и как се променят приоритетите в тяхната дейност под влияние на трудната икономическа среда след кризата. В условия на изменения в глобализацията европейските банки се сблъскват с редица предизвикателства, свързани с необходимостта от внедряване на финансови иновации и с конкуренцията между големите международни банки и Fintech компаниите.

JEL: F15; F36; G2; G28

Ключови думи: дългова криза на ЕС; реструктуриране на европейските банки; показатели на банковите баланси; перспективи и предизвикателства пред европейските банки

През последните десетилетия европейските банки разнообразяват и разширяват дейността си, за което съдейства и благоприятната макроикономическа среда в ЕС, а и в целия свят до настъпването на глобалната финансова криза (ГФК). В Европа основната финансова структура на Икономическия и паричен съюз (Еврозоната) са големите европейски универсални банки, които доминират и са взаимосвързани по линия на кореспондентските отношения, предлагайки широк спектър от банково-платежни, застрахователни и инвестиционни услуги. С цел максимизиране на печалбата и увеличение на рентабилността те извършват сделки на сливания с банки в други държави-членки на ЕС и/или придобиват дялов капитал, като същевременно участват активно и в операции със структурирани финансови ценни книжа на капиталовите пазари.

Глобалната финансова криза (2007-2008 г.), както и европейската криза с държавните дългове обаче показва, че европейските банки са подценявали необходимостта от спазване на редица важни финансови показатели като съотношението на собствен капитал към привлечени средства, съотношението между депозитна база и раздадени кредити, изчистването на кредитните портфейли със съмнително качество и т.н. Оказва се също, че централните банки на държавите-членки на ЕС не са осъществявали достатъчен контрол над парично-кредитните институции, което още повече влошава ликвидното и платежното състояние на банките по време на кризите.

Ето защо в следкризисния период европейските банки започват да реструктурират своята дейност и да търсят по-ефективни бизнес модели, да преосмислят проектите, свързани със задгранична експанзия, да ограничават съмнителните кредитни дейности и т.н. Във връзка с това Европейската централ-

---

* ИИИ при БАН, секция „Международна икономика“, iskrachristova@abv.bg

на банка (ЕЦБ) и европейските институции въвеждат редица мерки, насочени към укрепване на ликвидната основа на банките, към засилване на надзора и на регулаторната рамка в тази сфера.

Отражението на ГФК и на суверенната европейска дългова криза върху европейските банки

До възникването на ГФК европейските банки разгръщат широка оперативна дейност с цел да максимизират печалбите си и да устоят на силната конкуренция на банките извън ЕС. Тази дейност обаче в много случаи е съпроводена с рискови операции, които влошават качеството на финансовите инструменти на банковите баланси. Банковите стандарти за предоставяне на кредити на домакинства и на компании се оказват непоследователни и непрозрачни, като често се прибегва до краткосрочно финансиране от капиталовия пазар. Банковият надзор, осъществяван от централната банка, невинаги отчита нараналния рисков фактор при някои парични институции, особено когато това засяга краткосрочните оперативни сделки, носещи бързи печалби. Политиката на централната банка е насочена най-вече към дългосрочната устойчивост на възвръщаемостта на активите.

Глобалната финансова криза започва със спадането на цените на ипотеките в жилищния сектор на САЩ, което обуславя силната обезценка на структурираните дългови ценни книжа, обвързани с ипотечните заеми. С фалита на инвестиционната банка „Лемън Брадърс“ (15.09.2008 г.) по линия на банковите кореспондентски отношения финансовата криза се разширява, обхващайки други развити икономики, и придобива международен характер. Особено уязвими стават банките с висока степен на експозиции в подобен вид структурирани ценни книжа. Оказва се, че в управлението на редица банки не е съблюдавано стриктно изискването за наличието на достатъчно собствен капитал и на капиталови буфери.¹

Между 2003 и 2007 г. средният годишен растеж на банковите системи – членки на Комитета на глобалната финансова система (CGFS) към Банката за международни разплащания (БМР) в Базел, Швейцария, възлиза на около 12% в сравнение с 4% след 2008 г. (вж. Bank for international settlements, 2018). Кризата слага край на периода на бърз растеж на банковия сектор. Банките в САЩ, в Обединеното кралство, в континентална Европа започват да изпитват остър недостиг от ликвидни средства и са със затруднен достъп до източниците на финансиране. Банковият надзор и пруденциалната политика на централната банка не са в състояние да въздействат ефективно върху експанзионистичната

¹ Капиталовият буфер е наличието на задължителен капитал, който финансовите институции трябва да притежават в допълнение към другите минимални капиталови изисквания. Регламентите, които се отнасят до въвеждане на капиталовите буфери, са предназначени да намалят процикличния характер на кредитирането чрез насърчаване на въвеждането на антициклични буфери, както е посочено в регулациите на Базел III на Комитета за банков надзор при Банката за международни разплащания.

банкова дейност. Спадането на ликвидността се дължи на декапитализацията на банките, на влошаването на съотношението основен капитал/рисково претеглени активи и на намаляването на цените на банковите активи на капиталовия пазар. Поради това в първоначалния период, за да се разрешат проблемите на банките в САЩ и в Европа, основната задача е да се спре изтичането на ликвидни средства и тяхната рекапитализация. Банките на нововъзникващите пазари остават донякъде изолирани от тези кризисни сътресения, защото дейността им е концентрирана на вътрешния банков пазар. След азиатската криза от 1995-1996 г. те изпълняват по-високи изисквания и регулации, което силно ограничава банковите политики, насочени към необезпеченото финансиране на местните компании.

Доказано е, че една от съществените причини за уязвимостта на банковото-финансовите системи е мултиплицирането на новите финансови инструменти – дериватите, и секюритизацията на дълговите инструменти. Задълбочаването на ГФК е предизвикано до голяма степен от т.нар. сенчеста банкова система (*shadow banking system*), която се развива под въздействието на два основни фактора – финансовата либерализация и еволюцията на финансовите иновации. Главните участници в тази система са инвестиционните банки, спекулативните фондове и другите финансови организации, търгуващи с ценни книжа.²

Кризата се отразява крайно отрицателно върху икономическия растеж на европейските държави и нарушава банковото-финансовата им стабилност. ГФК преобръща представите на международната икономическа и финансова общност, че банките са прекалено големи, за да фалират, и че дерегулацията на банковата система е най-верният път за преодоляване на външни и вътрешни шокове и за възстановяване на стабилността на банковата система. Променената икономическа среда изправя европейските банки пред редица сериозни предизвикателства – те трябва да се справят с липсата на ликвидност, с натрупването на необслужвани (лоши) кредити, с декапитализацията, с липсата на достъп до междубанковия и до капиталовия пазар. Бързото преодоляване на сътресенията на банковата сфера е от особено значение за универсалните европейски банки, които са най-уязвими по време на криза и възможните им фалити застрашават функционирането на икономиката.

Опити за стабилизиране на европейските банки след ГФК

По време на първата фаза на ГФК в САЩ и в Европа се прилагат сходни парични политики за справяне с изостреното положение, като официалните парични органи финансират изпадналите в ликвидна криза банки и така ограничават разпространението на кризата. Федералната резервна система (ФРС) и ЕЦБ, се опитват да намалят „ефекта на заразата“ в международната валутно-финансова система чрез:

---

² В много от случаите банките учредяват подобни финансови къщи, за да разширят източниците на печалба по линия на активното им участие на капиталовите пазари.

- предоставяне на обезпечено кредитиране на търговските банки за възстановяване на ликвидността им, както и чрез прилагане на други договорености;
- подкрепа на краткосрочните парични пазари на едро с цел финансиране на търговските банки (ТБ);
- засилване на гаранциите за депозитите на дребно и на други задължения;
- покупки на ценни книжа със сравнително ниско качество, които не се търсят на капиталовите пазари;
- рекапитализиране на банките и възстановяване на тяхната ликвидност с цел облекчаване на непосредствения натиск от намаляването на способността им да си набавят ликвидност поради силно избирателния междубанков пазар или липсата на бързо конвертируеми ценни книжа. В някои случаи официалните правителствени органи изкупуват миноритарни дялове на банки, които изпитват ликвиден недостиг, а в други – банките се обявяват в несъстоятелност и практически се национализират.

През втората „ограничителна“ фаза на разпространение на кризата централните банки предоставят ликвидност на ТБ и прилагат конвенционални и неконвенционални механизми на паричната политика, за да се отслаби кризисният натиск над капиталовите пазари и да се овладее намалението на цените на банковите активи. През този период, характеризиращ се не само с ликвидните проблеми на банките, но и със спад в икономиката на развитите държави, официалните парични мерки в САЩ и в ЕС се различават. Банките в САЩ емитират нови акции за стабилизиране на уязвимите банков баланси, а банковият надзор реагира по-ефективно, отколкото надзорните механизми на национално равнище на страните-членки на ЕС. В САЩ мобилизирането на ресурсите и рекапитализацията на банките протича по-бързо в сравнение с Европа, където няма съгласуваност на мерките на финансовата и на паричната политика, насочени към стабилизирането на банковия сектор.

Въпреки усилията на официалните парично-кредитни органи икономическата криза се задълбочава – следват фалити на предприятия, нарастване на безработицата, липса на достатъчно кредити за финансиране на икономиката и недостиг на свежи инвестиции. Правителствата на развитите икономики са изправени пред двойна дилема – от една страна, необходимостта от стабилизиране на банковия сектор и ограничаване на икономическия спад, а от друга – възобновяване на икономическата активност.³

През 2009-2010 г. европейските правителства прилагат финансови мерки на обща стойност от 200 млрд. EUR (1.5% от БВП на ЕС), за да стимулират икономиката. Паралелно с това централните банки използват конвенционални парични политики (политиката на открит пазар и намаляването на лихвените проценти). Към края на 2008 г., за да се влеят допълнителни ликвидни средства

---

³ През 2008-2009 г. във Франция фалитите възлизат на 20%, а от началото на 2008 до 2010 г. в САЩ са изгубени 8 млн. работни места, като безработицата нараства от 4.8 до 9.5% от активното население

в страните от Еврозоната, ЕЦБ понижава лихвения процент по рефинансирането на банките от 4.25 на 3.75%. Прагът на застрахованите влогове за частни лица до над 50 000 EUR се повишава. Финансовата комисия на ЕК (ЕКОФИН) отпуска допълнително 50 млрд. EUR на страните от Еврозоната (2009 г.) за финансиране на платежните баланси и за преодоляване на дисбалансите в икономиките им. Тези мерки са насочени към намаляване на необслужваните кредити и на високорисковите активи спрямо собствения капитал на банките.

След като кризата се разширява и обхваща и други региони на света, в международен аспект се подобрява координацията на мерките за предотвратяване на негативните ефекти (ограничителната фаза) в сравнение с тези при предишни банкови и валутни кризи, например при азиатската криза от 1994-1996 г. (вж. Laeven and Valencia, 2013). Комитетът за европейски банков надзор на ЕС и Европейският банков орган (ЕБО) провеждат два кръга от стрес тестове, чиято основна цел е да се възстанови доверието към банките, които не са реструктурирали бизнес модела на управление и организация на банковата си дейност. През 2009 г. неудовлетворителните резултатите показват, че стрес тестовете не са проведени на добро равнище и това пречи за идентифициране на рисковете от неизпълнение на банковите задължения на държавните институции и за открояването на държавния риск (sovereign risk).

През май 2010 г. Европейската комисия (ЕК) учредява Европейски фонд за финансова стабилност и Европейски механизъм за финансова стабилност за оказване на помощ на страни, които са на прага на финансов фалит, където се събират 750 млрд. EUR. През 2012 г. тези два инструмента са заменени от Европейския стабилизационен механизъм (ЕСМ) чийто капитал възлиза на около 500 млрд. EUR и се набира от вноски от страни-членки на Еврозоната. Най-голям дял постъпления идват от Германия, Франция, Италия и т.н. През същата година ЕЦБ провежда програма за практически неограничено изкупуване на държавни облигации с цел понижаване на цените и намаляване на разходите на страните при обслужване на суверенните дългове.

Финансирането на подкрепата за европейския банков сектор и на икономическата активност води до увеличаване на дефицита на държавния бюджет. Свиването на БВП на страните от ЕС поради икономическата криза намалява приходите от данъци и такси, което също задълбочава тази отрицателна тенденция. Натрупаният частен дълг се прехвърля върху публичния сектор на принципа на скачениите съдове, а съгласно ефекта на финансовите „кризи-близнаци“ – и върху икономиката. Банките и държавата попадат в „порочен кръг“ поради по-голямата задължнялост на страните от Еврозоната и нарасналите разходи на европейските банки по време на кризата. Банките акумулират в портфейлите си държавни ценни книжа (ДЦК), чиято стойност в периоди на криза спада. Така загубите се увеличават, защото цената на финансиране на банките зависи от цените на ДЦК. Впоследствие изтънялата ликвидност на междубанковия пазар се задълбочава още повече от дълговата криза в Еврозоната и от икономическата криза. Тези комбинирани отрицателни процеси затрудняват допълнително

изчистването на банковите баланси от необслужвани кредити и тяхното стабилизиране.

Частните задължения се прехвърлят на държавния бюджет и в редица страни (Ирландия, Испания, Португалия) държавните дългове нарастват.⁴ Свиването на покупателната способност поради въведените мерки за строги икономии на публичните разходи още повече повишава частните дългове, което утежнява дефицита на Испания, Ирландия и Обединеното кралство. Високият държавен дълг на Гърция (175% от БВП през 2013 г. спрямо 107% през 2007 г.), на Испания (92% от БВП срещу три пъти по-нисък дълг през 2007 г.), на Португалия (128% от БВП срещу 2 пъти по-ниско равнище през 2007 г.), на Италия (128% от БВП срещу 100% през 2007 г.) застрашава функционирането на Икономическия и паричен съюз на ЕС.

Европейският банков сектор получава съществена финансова помощ. През ноември 2010 г. на Ирландия е предоставен спасителен финансов пакет от ЕС и МВФ в размер на 85 млрд. EUR, от които 35 млрд. са за рекапитализиране на ирландските банки. През април 2011 г. Португалия губи достъп до пряко финансиране от международния капиталов пазар и ползва финансова помощ от ЕС и МВФ. Котирането на държавните дългови книжа на Гърция и Португалия на капиталовите пазари се понижава, което довежда до намаление на рейтинга на тези страни.

В средата на 2011 г. ЕЦБ изкупува държавни дългови ценни книжа, главно италиански и испански, чрез операции на открит пазар, като целта е да се спре спадът в цените на дълговите инструменти. Отпуснат е и втори спасителен план за Гърция (юли 2011 г.) на стойност 109 млрд. EUR, както и 49 млрд. EUR, набрани от частни заемодатели. През октомври 2011 г. частните банки-кредитори заличават около 50% от гръцкия дълг, натрупан в частни банки, в застрахователни дружества и в пенсионни фондове, срещу задължението за рекапитализиране на гръцките банки. През ноември 2012 г. гръцкият дълг е реструктуриран на основата на по ниски лихвени проценти, начислявани върху дълговите гръцки книжа.

За да се преодолеят дълговата криза и рецесията, към 2014 г. страните с високи дългове към БВП (с изключение на Гърция и на Кипър) пристъпват към изпълнение на програми за икономическо и финансово оздравяване, препоръчани от ЕС и МВФ. Към декември 2013 г. Ирландия първа излиза от особения надзор, а след нея това се случва и с Испания (януари 2014 г.) и Португалия (май 2014 г.). Ирландия е единствената страна, която възстановява икономиката си и през 2014 г. постига годишен икономически растеж от 5%. Португалия регистрира растеж от 1.5%, а испанската икономика отчита положителен икономически ръст след 2013 г. Въпреки че по време на програмите за възстановяване Ирландия и Португалия намаляват вътрешния си дълг до 120% от БВП, безработицата там остава доста висока. В Гърция тя възлиза на 23% от актив-

⁴ В Еврозоната публичният дълг се увеличава от 66% от БВП през 2007 на 88% през 2011 г.

ното население, в Испания – на около 23%, а младежката безработица клони към 50%. През март 2012 г. 25 страни от ЕС подписват Фискален общ договор (без Обединеното кралство и Чешката Република), задължавайки се да съблюдават бюджетна дисциплина в рамките на ЕС.⁵

В това отношение докладът „Лииканен“ е едно от основните важни събития, което бележи новия етап в реформирането на европейската банкова система (вж. The Liikanen Group, 2012). Въз основа на него на 3 юли 2013 г. Европейският парламент изготвя доклад „Реформа на структурата на банковата система на ЕС“ („Reforming the structure of the EU banking sector“), в който са разписани мерки за реформиране на големите универсални европейски банки, които са „твърде големи, за да фалират“. През януари 2014 г. предложенията се публикуват под формата на препоръки, озаглавени „Регулиране и структурни мерки за подобряване устойчивостта на кредитните институции на ЕС“ („Regulation on structural measures improving the resilience of EU credit institutions“).

Кризата на публичния дълг предизвиква несигурност и сътресения в Еврозоната, което оказва силно отражение върху финансово-банковата система на ЕС. Еврозоната очевидно е подложена на системен риск, а кризата е определена като „системна“. Индексите на ценните книжа на фондовите борси се сриват два пъти – през пролетта на 2010 г. и през лятото на 2011 г. Дълговата криза и връзката ѝ с банките води до сериозни сътресения в европейските парични институции. По данни на БМР към края на първото тримесечие на 2011 г. френските банки държат 1.543 млрд. USD дълг на страните от Еврозоната, от които 317 млрд. съставляват публичен дълг. Те държат 106 млрд. USD в италиански суверенни дългови ценни книжа, което е 10 пъти повече в сравнение с акумулираните гръцки дългови книжа. Ако към италианските ДЦК се прибавят и дълговете на италианския частен сектор, то експозициите на френските банки в италиански дългови книжа достигат 416 млрд. USD. Френските банки държат белгийски държавни облигации на обща стойност 230 млрд. USD, а белгийският държавен дълг спрямо БВП на страната достига 94%. Германските банки също са изложени на съществен риск поради акумулирането на държавни облигации на други страни от Еврозоната – те държат 177.5 млрд. испански държавни облигации, а банките от Обединеното кралство – 141 млрд. USD ирландски вътрешен дълг (вж. Banque des règlements internationaux, 2011).

Големите банки изкупуват местни ДЦК от държавата, в която се намира тяхната централа. През 2013 г. испанските банки притежават 42% от испанските държавни облигации в сравнение с 25% в началото на 2008 г. Акумулирането на ДЦК от италианските банки възлиза на 3% в началото на 2008 г. и достига до 17% в средата на 2013 г. Френските банки също увеличават дела на държавните облигации – от 7% към края на 2007 г. на 13% към октомври 2013 г.

---

⁵ Въведено е „златното правило“ за съблюдаване на бюджетната дисциплина и за уравнивяване на бюджетните сметки. Когато бюджетният дефицит към БВП надвиши 3% от БВП, влизат в сила автоматични строги санкции.

За да поддържа средносрочното равнище на цените в Еврозоната, през 2014-2015 г. ЕЦБ предприема мерки срещу кризата с държавните дългове, повишавайки изкупуването на ДЦК, като паричната ѝ политика има различни форми. Лихвените проценти в Еврозоната достигат до най-ниското си равнище – ЕЦБ понижава лихвения процент по рекапитализиране на европейските банки до 1%, а постепенно той спада и до нива, граничещи с 0%. Това означава, че конвенционалните парични мерки изчерпват влиянието си върху икономиката и финансовата система. За да ги подкрепи, ЕЦБ въвежда *неконвенционални парични мерки*. Първата е т.нар. количествено улеснение (*quantitative easing*), при което централната банка изкупува ценни книжа (ДЦК и корпоративни облигации), за да се осигури ликвидност на паричния пазар, и така понижава дългосрочните лихвени проценти. Изкупуват се дългови ценни книжа, емитирани от ТБ, с цел стабилизиране на балансите и повишаване на кредитния им потенциал в условия на продължителен период на много нисък икономически растеж и риск от дефлация. Европейската централна банка обаче отчита, че през 2014-2015 г. резултатите не са видими. Поради това като подкрепа се въвеждат *целевите операции за дългосрочно рефинансиране* (Targeted Long Term Refinancing Operations – TLTRO), благодарение на които търговските банки получават достъп до изгодни заеми, отпускани от централната банка. Тези операции осигуряват ликвиден ресурс на банките, при условие че те предоставят кредити на реалния сектор.

Ако съответната ТБ спазва политиката на ЕЦБ, тя ползва изгоден лихвен процент, начисляван при изплащането на заема на централната банка (*улесняващ лихвен процент*) – в противен случай плаща по-високи лихви. Улесняващият лихвен процент насърчава отпускането на кредити на реалния сектор, като целта е да се отстранят и ограничат спекулативните сделки, които носят по-високи печалби на банките. Отрицателните лихвени проценти целят също намаляване на лихвените проценти по депозитите на ТБ в централната банка и освобождаване на парични средства за увеличение на банковото кредитиране.

Намаляването на лихвения процент по рефинансирането на търговските банки се влияе пряко от паричната политика на ФРС (САЩ), поради което ЕЦБ възприема мерки за засилване на бъдещите ориентири (репери) на паричната политика (*forward guidance*). Въвеждането на неконвенционалните парични мерки обаче буди съмнение относно ползата от „наливането“ на ликвидни средства в икономиките на страните от Еврозоната поради несигурната икономическа среда и слабото търсене на банков кредити от реалния сектор. В този смисъл важен елемент от оздравяването на банковата система е изчистването на балансите на търговските банки чрез консолидиране на балансите на банките с над 200 млрд. EUR (Draghi, 2015).

Целевото кредитно финансиране се отразява положително върху кредитната политика на банките, защото нараства конкуренцията за банков кредити между кредитополучателите. Предишните широки маржове между лихвените проценти по кредити и депозити се стесняват, което води до намаляване на

лихвените проценти по банковите кредити, а това на свой ред повишава търсенето им от първокласните клиенти. Измененията в кредитната политика са най-видими при тези банки, използващи целевите операции за дългосрочно рефинансиране независимо от факта дали те са локализирани в страни с ниски или с високи държавни дългове, което сближава равнището на лихвените проценти по банковите кредити в държавите от Еврозоната. Мерките за овладяване на дълговата криза до някаква степен възпират нейното задълбочаване, но ограничителната икономическа и бюджетна политика, прилагана във високозадлъжнелите страни, възпрепятства по-бързото излизане от кризата.

Към края на 2019 г. ЕЦБ продължава да прилага парична политика, характеризираща се с негативен лихвен процент по депозитите на ТБ в централната банка (-0.50% през септември 2019 г.). Лихвените проценти на основните операции по рефинансиране на банките и при улеснението на маргиналният заем остават съответно 0.00 и 0.25%. Основната цел на отрицателните лихвени проценти е задържането на инфлацията в Еврозоната под 2% годишно. *Програмата за закупуване на активи (APP)* също е насочена към уравнивяване на лихвените проценти на ЕЦБ. От 1.11.2019 г. продължава изкупуването на ценни книжа на стойност 20 млрд. EUR месечно. Реинвестициите, които представляват рамбурсиране на ценни книжа при падеж, изкупени в рамките на APP, няма да бъдат прекратени, за да се поддържат благоприятните условия за осигуряване на ликвидността на междубанковия пазар и на парична подкрепа на икономиката. В това отношение целевите операции за дългосрочно рефинансиране (TLTRO III), които се провеждат на всеки три месеца, съдействат за отпускането на благоприятни банкови заеми, както и за постигане на хармонична трансмисия и предвидимост на паричната политика.

Различните аспекти на ефекта на финансовите кризи върху реалната икономика са обект на редица теоретични икономически изследвания, подчертаващи, че след спекулативното нарастване на „финансовия балон“ следва внезапен колапс на финансовите индикатори, които рефлексират негативно върху икономическия цикъл и растеж. В тях се изтъква, че възстановяването на икономиката е трудно, защото банките са предпазливи при кредитиране на реалния икономически сектор и частните инвестиции са в застой (вж. Abiad et al., 2009; Reinhart et al., 2016; Chiappori, Yanelle, 2015). Следкризисното икономическо и финансово възстановяване в Европа се характеризира с продължителен период на слаб икономически растеж, ниска инфлация и почти нулеви, дори отрицателни лихвени проценти. Дълготрайният застой в инвестициите в основен капитал и недостатъчното кредитиране на компаниите и домакинствата от ТБ се дължи и на опитите на европейските банки да се освобождават от необслужвани кредити и задължения в дългосрочен период.

Следкризисно преустройство на европейските банки

Европейската дългова криза усложнява следкризисното възстановяване на европейските икономики и особено на тези с висок държавен дълг, поради

което икономическата конвергенция между страните-членките на ЕС се забавя. Показателно е, че Франция и Италия не са в състояние да овладеят бюджетните дефицити, дори и през 2015 г. След кризата общите активи на банковия сектор в Евроразона се свиват значително, като през 2008-2016 г. в абсолютно измерение те намаляват с 15% към БВП на тези страни. Задлъжнялостта на банките спада, вкл. и в държави, където ливъриджът е бил по-висок. Докато задлъжнелите страни се опитват да възстановяват ликвидността на търговските банки и да постигнат икономическа устойчивост, макроикономическото състояние на Германия остава стабилно.

След световната финансова криза европейската банкова индустрия се реструктурира в две основни направления:

Първото структурно изменение засяга регулациите на европейския банков сектор – те не само се увеличават, но и се въвеждат механизми за по-стриктен надзор над тяхната дейност. Повишават се изискванията относно капиталовата основа на банките и съотношението между собствен и привлечен капитал, ограничават се операциите в ценни книжа, които водят до нарастване на дълговете, и се определят строги условия за равнището на ликвидността на банките. Целта е да се сведат до минимум рисковете при системно важни европейски парични финансови институции, за да се отстрани изцяло вероятността от неплатежоспособност (дифолт) на банките и финансирането им от държавата. Прилагат се и целенасочени мерки за укрепване на устойчивостта на паричните институции при външни кризисни шокове. При възникването на вероятност за фалит на голяма универсална банка банковата и финансовата система трябва да имат готовност да го преодолеят. Тези мерки задължават банките да спазват регулациите и да се освобождават от необслужвани кредити и дългови задължения на държави с висок публичен дълг. Приема се нова рамка за управление на банкови кризи.

Във връзка с промяната на институционалната структура на ЕС е създаден Европейски фонд за финансова стабилност (ЕФФС), който предоставя потенциална капиталова помощ, като продава облигации и финансира държавите-членки, а не пряко банките. Впоследствие ЕФФС е заменен с ЕСМ, чиято непосредствена задача е да финансира европейските банки, при условие че изпълняват програма за стабилизиране на финансите си. С въвеждането на единните механизми за надзор и единни решения се учредява Европейският банков съюз (ЕБС),⁶ но третият му стълб – Европейската схема за гарантиране на депозитите, все още не е влязъл в сила, а по линия на другите направления

⁶ Изграждането на ЕБС се основава на 3 стълба, които се въвеждат поетапно и постепенно, когато са постигнати целите, залегнали в предишен период. Първият стълб (в сила от 01.03.2014 г.) е Единният банков надзор. Чрез втория се постига общо управление на кризите. Третият стълб предвижда влизането в сила на Европейската гаранция на влоговете. Прекратява се практиката големите европейски банки да се финансират от държавни средства, което води до нарастване на вътрешния дълг на задлъжнелите държави, до понижаване на рейтинга на съответната страната, до прилагане на ограничаващи икономическата активност политики и в крайна сметка до рецесия.

няма особен напредък. Въпреки това структурното преустройство на наднационалните банково-финансови органи на ИПС е в ход и има стремеж към наднационално регулиране на финансовата европейска интеграция.

След ГФК и кризата на държавните дългове в Еврозоната европейските банки предприемат редица структурни промени, като изпълняват стриктно изискванията на ЕК съгласно Базел III. Европейските финансови институции използват структурни икономически и финансови подходи за намаляване на дълговете на нефинансовия сектор към банките и за тяхната рекапитализация. Поради разликите в банково-финансовата основа обаче при обявяването на банките в несъстоятелност не се следва една и съща юридическа процедура. В държавите-членки на Еврозоната от континентална Европа преобладава непрякото финансиране на компаниите, т.е. те зависят повече от получаването на банков кредит, докато в страни с развити капиталови пазари, прилагачи англосаксонски модел на банкиране, финансирането на компаниите е пряко обвързано с капиталовия пазар.

Във връзка с всичко това регулаторните органи се опитват да получават максимално точна информация за състоянието на банковия капитал и за банковите баланси, проследявайки рекапитализирането на големите парични институции от централните банки. Ежегодният мониторинг на кредитната дейност на банковата система показва възстановяването на балансите на европейските банки по линия на Надзора на качеството на активите от ЕК в рамките на Единния финансов механизъм (ЕФМ).

Второто измерение на структурните промени се отнася до постигането на договореност между универсалните банки и наднационалните европейски финансови органи за изчистване на портфейлите на банките от ценни книжа със съмнително качество, за организация и управление на оперативната дейност без поемането на особени рискове, за внедряване на иновативни технологии и за оценка на непрякото финансиране на банките. Тези изисквания отразяват затягането на регулациите, свързани с функционирането на европейската банкова система, от страна на официалните органи. Целта на европейските финансови институции е да се създадат наднационални органи за регулиране на банковата система и да се установи пълен финансов надзор над банките в страните-членки на ЕС и в частност в Еврозоната.

Резултатите от конкретните стъпки, насочени към задълбочаване на европейската банково-финансова интеграция, обаче са спорни, защото развитите икономики на ЕС, където са седалищата на големите европейски банки, вероятно ще защитават, макар и непряко, интересите на тези банки. Въпреки че големите европейски банкови групи са длъжни да спазват банковите регулации, когато последните са прекомерни и засягат непосредствено оперативните им цели, е твърде вероятно те да се ориентират към прехвърляне на активи чрез финансови операции в офшорни центрове, както и към разширяване на сенчестите банкови операции, които не са обект на надзор и регулиране от страна на европейските финансови органи. Известна е практиката, когато, за да

избегнат прекомерните регулации, банките поемат по-високи рискове, които биха компенсирани допълнителните им разходи, породени от изискванията на регулативните органи.⁷

Стрес тестовете първоначално се въвеждат като средство за управление на кризата през 2011 г. Постепенно те се превръщат в редовен и гъвкав инструмент на компетентните финансови власти в Европа за разкриване на устойчивостта на банките при кризисни шокове, както и на „остатъчни области на несигурност“, които също се нуждаят от прилагането на определени мерки.⁸ Разширените стрес тестове еволюират в годините, като следват развитието на финансовите пазари, реформите във финансово-банковата сфера и промяната в архитектурата на финансовия надзор на ЕС. В очакване на реформите на Базелския комитет за банков надзор европейската методология се отличава с консервативност при определянето на капитала, който е важен показател за достоверността на съответното изследване. През 2014 г. инструментите на стрес теста са не само основополагащи при въвеждане на Единния надзорен механизъм (Single Supervisory Mechanism), но те са и компонент на оценката, започнала преди неговото влизане в сила (т.е. прехвърлянето на надзора от национално равнище върху ЕЦБ). Целта е да се измери количествено определянето на недостига на капитал и съответното рекапитализиране на банковата система.

През 2016 г. банковият сектор на ЕС се възстановява и фокусът на изследванията се измества – наблюдава се върху идентифицирането на потенциалните слабости, а не толкова върху разрешаването на проблема с липсата на капитал. Макар че резултатите от проведения през 2016 г. от ЕЦБ годишен стрес тест за състоянието на най-големите банки в Европа са сравнително добри, те са твърде противоречиви, защото не отразяват реалните финансови затруднения на някои от тези парични институции. Оказва се, че европейските банки не разполагат с достатъчно ресурси, за да компенсират загубите на капитал, което показва, че отрицателните ефекти на кризата с държавните дългове не са напълно преодолени. Банките продължават да изпитват влиянието на макроикономическите дисбаланси, натрупали се в развитите икономики от ЕС по време и след кризите⁹, което означава, че те са изложени на риск при евентуално развитие на бъдеща банково-финансова криза. С други думи, системният риск, присъщ на международната финансова система, е постоянно действащ и не е овладян.

⁷ След излизането на Великобритания от ЕС предстои нов етап на реструктуриране на европейските банки. Сравнително по-малките печалби на европейските в сравнение с американските банки – едни от основните конкуренти на международния банков пазар, ще принуждават европейските парични институции да търсят начини за компенсиране на по-ниските печалби чрез провеждане на по-агресивна банкова политика, която би влязла в разрез с разпоредбите на ЕЦБ.

⁸ С публикуването на конкретните данни за състоянието на банките се подобрява прозрачността в европейската банкова система.

⁹ Финансовото и ликвидното състояние на италианските банки например поражда съмнения, тъй като те изпитват трудности при финансиране от капиталовия пазар.

Моделът, препоръчан от ЕЦБ за оценка на банките, е от долу нагоре, *Най-напред* се оценява как банките прилагат своите вътрешни модели, които са съсредоточени към изпълнението на техните оперативни дейности. Банковият баланс се разглежда като статична величина, към определена дата, без ръководството на банката да се намесва при овладяването на възможни кризисни събития. *След това* се въвеждат стрес тестове за платежоспособност, чрез които се проверява дали понижаването на ликвидността на банката се отразява върху цената на ценните ѝ книжа.

През 2018 г. в стрес теста на банките са включени Международните стандарти за финансово отчитане (МСФО), които поставят допълнително изискване – банките са задължени да отделят провизии срещу евентуални просрочия на кредити. Проявилите си през годините рискове също се отчитат в модела за оценка на платежоспособността на банката. Включват се и други изисквания (например параметър за несигурност), отстраняващи предварително рисковете при финансови инструменти, които не се котира на капиталовите пазари.¹⁰ Тестването на неблагоприятните сценарии е за период от три години (2018-2020 г.) и отразява оценката на главните рискове във финансовия сектор на Европейския съюз.¹¹

Резултатите от стрес теста, проведен сред 51 европейски банки през октомври 2018 г. (съгласно методологията на Fed)¹², сочат, че общият недостиг на капитал на банките, подложени на оценка при позитивен и при негативен сценарий на развитие, достига 123 млрд. EUR. При най-голямата германска парична институция Дойче банк например недостигът възлиза на 19 млрд. EUR. Резултатът от стрес теста, проведен от ЕБО, обаче разкрива, че капиталовата основа на банката е добра и тя може да устои на неблагоприятни кризисни събития. Тази разлика между собствения капиталов ресурс на банката и пазарните оценки на финансовите ѝ книжа показва, че експозициите на банката в структурирани финансови инструменти продължават да са с неясно качество, като непрозрачните финансови инструменти се оказват повече от очакваното равнище. Пазарната капитализация на Дойче банк е по-ниска от 17 млрд. EUR. Този стрес тест показва недостиг на капитали също и в „Сосиете Женерал“ (13 млрд. EUR) и БНП „Париба“ (10 млрд. EUR) – двете банки са с пазарна капи-

¹⁰ Финансови инструменти на Ниво 2 и Ниво 3 са финансови активи и задължения, които не се котира на активните капиталови пазари. Съгласно правилото на МСФО 13 стойността на финансовите ценни книжа се класифицира въз основа на доходността на тези активи.

¹¹ Неблагоприятният сценарий включва индикатори като отклонението на БВП на ЕС до -8.3%, спад на цените на финансовите активи с 26%, съпроводен с понижаване на цените на недвижимите имоти и на търговските ценни книжа.

¹² Методологията за провеждане на стрес тестовете първо се въвежда от ФРС и впоследствие се приема от ЕС като инструмент за управление на кризата през 2011 г. Подходът на ФРС по отношение на провеждането на стрес тестовете се оказва по-сигурен в сравнение с предлагания от ЕЦБ модел, оценяващ 51 европейски банки.

тализация съответно от 26 млрд. EUR и 55 млрд. EUR над допустимата теоретична разлика в капитала.¹³

Въпреки че ЕБО потвърждава положителните резултати от стрес теста относно оздравяването и устойчивостта на големите европейски банки, резултатите свидетелстват, че банките трябва да подобряват съотношението капитал/рисково претеглени активи, както и да съблюдават финансовите показатели, гарантиращи тяхната стабилност.

Структурните реформи на европейската банкова система надхвърлят временното разрешаване на кризисната ситуация – целта им е създаването на цялостна макропруденциална система, която да отстранява опасността от системен риск, застрашаващ банките и финансовата цялост на ЕС.

Банково-финансови показатели, характеризиращи дейността на европейските банки

Консолидация и концентрация на европейската банкова система

Свиването на европейския банков сектор е в резултат от структурните изменения в организацията на банковата индустрия. През периода 2008-2016 г. броят на банките от Еврозоната намалява с около 25%, а след кризата в няколко европейски държави с цел по-ефективното използване на ресурсите се съкращават клоновите мрежи и броят на банковите служители (вж. Visco, 2017). Това е по-ясно очертано в банковите системи на страни, където банките играят значителна роля в икономиката, каквито са например Италия и Испания. Открояваща се тенденция е, че след кризите по-малките по размер банки закриват повече свои клонове, отколкото големите, както и че част от европейските банки ограничават участието си на някои сегменти от международните капиталови пазари.

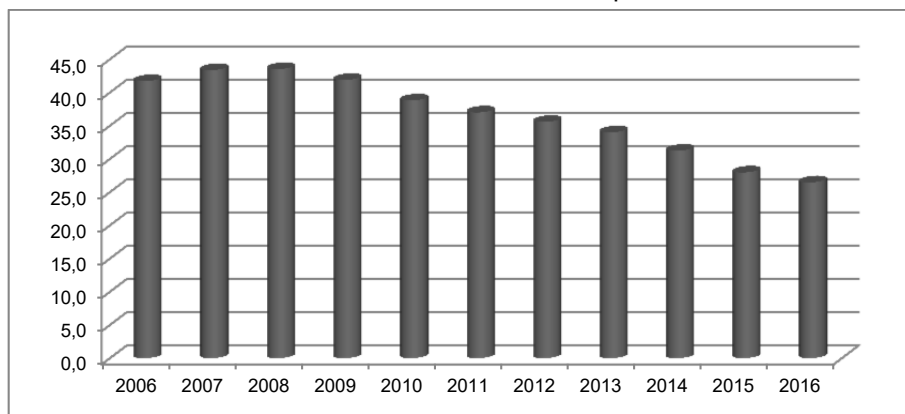
Активни и пасивни операции на европейските банки. Качество на активите

През 2006-2011 г. общите активи на банките от Еврозоната нарастват (вж. фиг. 1). Към края на 2016 г. те са 24.2 трлн. EUR на консолидирана база, а към края на 2018 г. – 29.9 трилиона EUR. През периода 2015-2016 г. общите банкови активи се увеличават незначително с 0.5 %, но в края на 2016 г. те спадат с 14% спрямо 2008 г. Ръстът им се различава по страни, като банките в Естония, Малта и Словакия регистрират двуцифрен растеж, а тези в Кипър, Гърция, Ирландия, Португалия и Словения продължават да укрепват своята капиталова база чрез освобождаването си от дългови финансови книжа (вж. ЕСВ, 2017).

¹³ Според проучване на Sascha Steffen от научноизследователския център ZEW съвместно с Университета по бизнес при Нюйоркския университет и с Университета в Лозана за изследване на резултатите от стрес тестове на европейските банки, използвани от ФРС през 2016 г. и от ЕБО през 2014 г. с цел сравняване на разликите в капиталовата база на банките и ливъриджа.

Фигура 1

Активи на банковата система на Еврозоната, дял от общите активи на банките-членки на CGFS към БМР за периода 2006-2016 г.

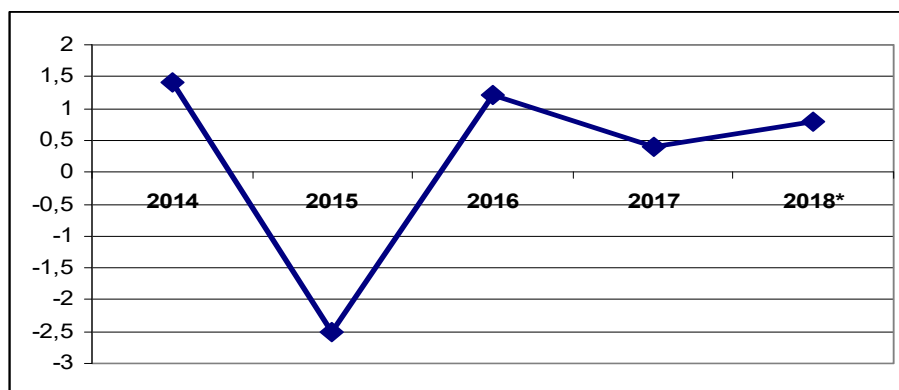

Източник. https://www.bis.org/publ/cgfs60/cgfs60_metadata.xlsx

Една от причините за намалението на общите активи на банките през 2015 г. и за общо взето, слабото им нарастване през 2017-2018 г. е сравнително ниската доходност от оперативната дейност на банките, обусловена от намаляването на кредитите за нефинансовия сектор (средно с над 10 млрд. EUR годишно), към който е насочена основната част от кредитите. Структурата на активите на европейските банки, чието седалище е в рамките на ИПС, е предимно от заеми на резиденти от Еврозоната.

Фигура 2

Темп на растеж на активите на банките от Еврозоната по години (2014-2018 г., второ тримесечие)

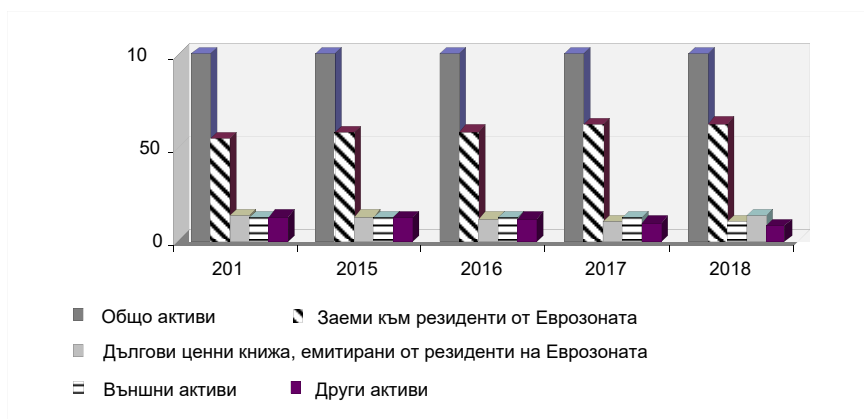
Източник. ЕСВ, 2018а.

Темповете на нарастване на активите на европейските парични институции се влияят главно от макроикономическите показатели на отделната държава-членка и от икономическата стабилност на Евроразоната и на ЕС като цяло, но същевременно и от движението на финансовите показатели в САЩ (вж. фиг. 2).

През последните години структурата на активите се променя поради реструктурирането и свиването на банковия сектор на ЕС. Частта от агрегирания баланс на парично-кредитните институции от Евроразоната по години за 2014-2018 г. показва, че след понижението от 2014 г. кредитите нарастват с около малко над 2%. През този период заемите, предоставени на банките, възлизат средногодишно на над 5 млрд. EUR, докато отпуснатите на държавата се колебаят около малко над 1 млрд. EUR годишно. Заемите, предоставени на други парични финансови институции, нарастват от 7.1% през 2016 г. до 12.4% през 2017 г., а през второто тримесечие на 2018 г. отново се увеличават с 3.9% (вж. фиг. 3). Към юни 2018 г. заемите и авансите съставляват приблизително 63%, дълговите ценни книжа възлизат на 13%, паричните салда са 9%, а дериватите – 8% от общите активи на европейските банки.

Фигура 3

Заеми към резиденти, дългови ценни книжа, емитирани от резиденти на Евроразоната, външни активи, други активи като относителен дял от общата сума на активите на банките от Евроразоната

* Данните за 2018 г. са от второто тримесечие.

Източник. ЕСВ, 2018а; собствени изчисления.

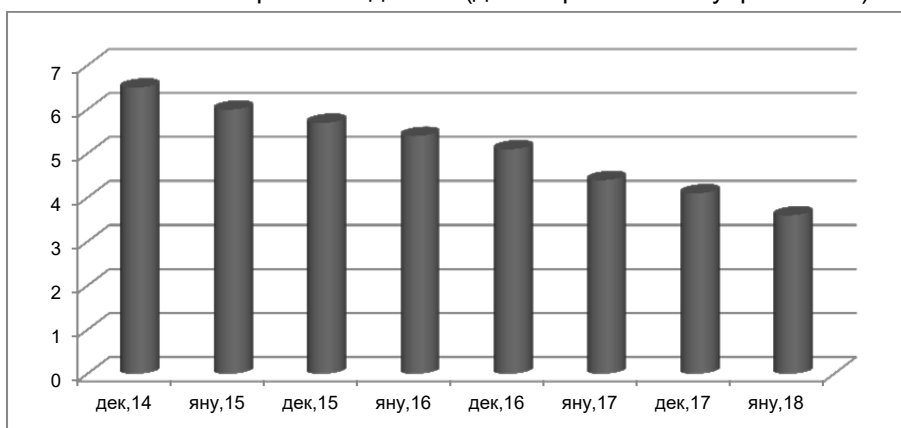
Качеството на активите на европейските банки се подобрява. След ГФК и кризата с държавните дългове *делът на необслужваните кредити* в Евроразоната в общите раздадени заеми рязко нараства. По данни на МВФ през 2015 г. необслужваните заеми на европейските банки са близо 1000 млрд. EUR, т.е.

нарастват двойно спрямо 2009 г. Във връзка с това МВФ предлага реформи, засягащи режимите за реструктуриране на дълговете и изпадането на длъжниците на банките в несъстоятелност, съчетани със строг банков надзор, които да позволят развитието на вторичен пазар на дългови ценни книжа. През 2017 г. общата сума на необслужваните кредити на банките от Евроразоната не намалява особено – тя възлиза на 921 млрд. EUR. Причина за бавния спад на тяхното равнище са малките печалби на предприятията и ниските доходи на домакинствата, засегнати от сътресенията в европейската банкова система. *В годините след кризите постепенното намаление на необслужваните кредити се дължи на свиването на банковия кредит за нефинансовия сектор и на застоя в макроикономическата и финансовата среда. Необслужваните кредити остават по-високи в страни със сериозна задлъжнялост като Италия и Испания.*

Фигура 4

Необслужвани кредити като % от общите активи на банките в ЕС в началото и в края на годината (декември 2014 - януари 2018 г.)

Източник. ЕСВ, 2018а.

Необслужваните (лошите) кредити продължават да са проблемни и да затрудняват реалната оценка на европейските банки. МВФ, ЕЦБ, ЕБО и ЕСМ смятат, че хармонизирането на режима на банковите фалити в Евроразоната би дало по-ясна представа за състоянието на националната икономика и финанси на отделните страни-членки. Според ЕБО изчистването на балансите на банките от лоши кредити отнема около десет години. През периода 2014-2017 г. европейските банки са пласирали необслужвани заеми на стойност 200 млрд. EUR на инвеститори или пряко на банки, или са използвани специални финансови носители, както е в случая на Ирландия и Испания. През третото тримесечие на 2018 г. брутният размер на необслужваните кредити към банките е 3.6% – най-ниското равнище след 2014 г., като той е най-голям при малките и средните

предприятия – 9.8% средно за ЕС през юни 2017 г. Средният коефициент на покритие на необслужваните кредити е 46.0% (среднопретеглена стойност за юни 2018 г.), а покритието нараства с 1% годишно. По-високите коефициенти на покритие дават повече възможности на банките да намаляват необслужваните кредити чрез продажбата на дългови ценни книжа (вж. фиг. 4). Банките със съмнителни кредити усилено реструктурират баланса си, като продават просрочени дългови задължения на клиенти на вторичния капиталов пазар, както и като ги пласират на инвеститори.

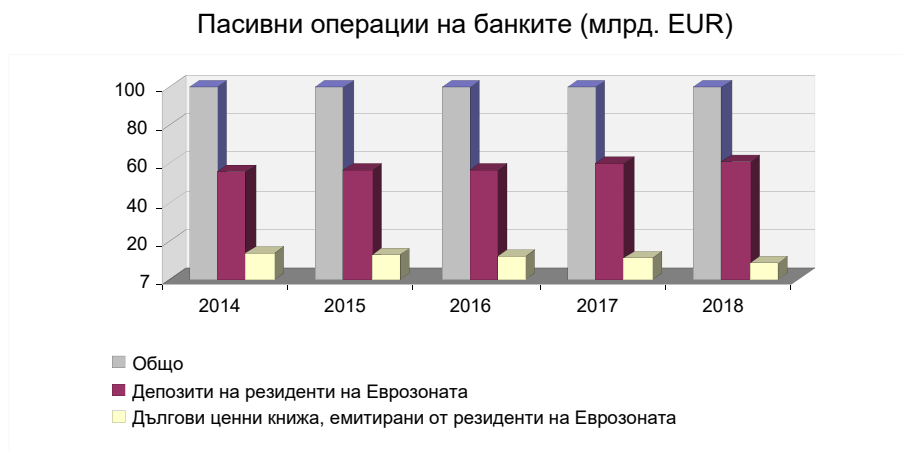
Към сегашния момент страните от Еврозоната не постигат определени резултати относно разрешаването на въпроса с необслужваните кредити и това се дължи на факта, че големите европейски банки все още преодоляват ефектите на кризата с държавните дългови книжа. Делът на необслужваните кредити на шест страни-членки (Гърция, Италия, Кипър, Ирландия, Португалия и Словения) към общата сума на заемите надвишава 10%. В други държави от Еврозоната този проблем е незначим – например лошите кредити съставляват 3.5% от общите заеми на френските банки и 2.5% от тези на германските и холандските. Необслужваните кредити са по-скоро проблем на малките и средните по размер банки, а не на системните участници на междубанковия пазар.¹⁴

Икономическото следкризисно възстановяване на страните от Еврозоната влияе благоприятно за подобряване на качеството на активите и допринася за намаляването на необслужваните задължения към банките. В Италия – една от държавите, където проблемът с необслужваните заеми е най-остър, потокът от нови неплатени кредити спрямо общия им размер спада до предкризисните нива, като за тяхното намаление положително въздействие оказват и продажбите на дългови ценни книжа към 2018 г. от италианските банки. В тези случаи изтриването на подобни дългове от кредитния портфейл трябва да се обмисля така, че продажната пазарна цена на необслужваните кредити да позволява възстановяване на паричен ресурс. Продажбите на много ниски пазарни цени с цел по-висока възвръщаемост за банките се отразяват неблагоприятно върху балансите на банките, което ограничава възможността за отпускане на нови кредити за реалната икономика. В Италия делът на необслужваните кредити в портфейла на банките е висок и поради факта, че там съдебните процедури за възстановяване на средствата са много продължителни. Ето защо като постоянно действаща мярка (вкл. и в бъдеще) в страната се въвеждат реформи, насочени към ускорено възстановяване на необслужваните кредити.

Структурата на *пасивните операции* на банковия баланс на паричните институции на ЕС се състои главно от депозити на резиденти от Еврозоната и от дългови ценни книжа, емитирани от резиденти на Еврозоната, които през периода 2017-2018 г. леко намаляват (вж. фиг. 5 и 6).

¹⁴ Системна банка е тази, чиито банкови и оперативни дейности са значителни и разнообразни и евентуален фалит ще окаже отрицателен ефект върху световните финанси.

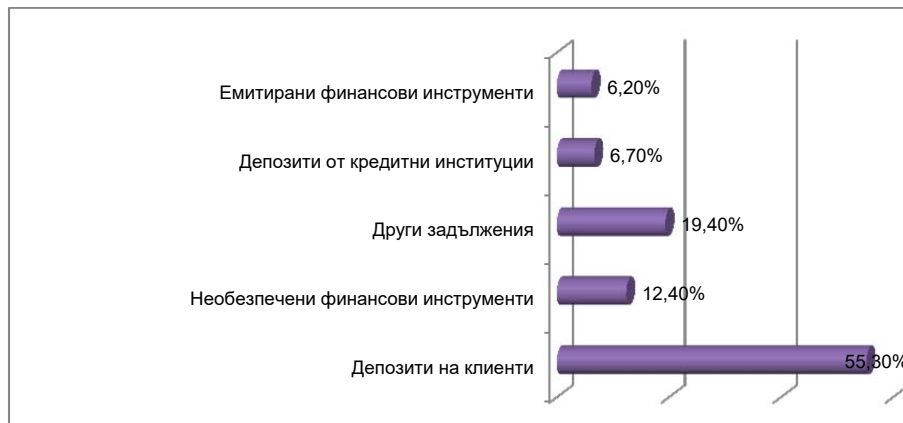
Фигура 5

Източник. ЕЦБ, 2018а.

Фигура 6

Структура на пасива на банковите баланси на паричните институции от ЕС към юни 2018 г.

Източник. ЕЦБ, 2018а.

Най-големите вносителни в банките са правителствата и нефинансовият сектор, като през 2014 г. депозитите нарастват с 1.5%, през 2016 г. – с 3.2%, а през второто тримесечие на 2018 г. – с 3.6%. През 2014-2016 г. движението на междубанковите заеми е отрицателно (средно около -3%), през 2017 г. нараства до 6.4%, за да спадне отново на 0.3% през второто тримесечие на 2018 г.

През периода 2014-2018 г. емисиите на дългови задължения са отрицателни, а през 2014-2017 г. капиталовата обезпеченост и резервите на банките са положителни и възлизат на около 4%, но през последните тримесечия на 2017 и 2018 г. са малко над 2%. В отделни периоди външните задължения на европейските банки се колебаят от 0.7% ръст през 2014 г. до спад от -5.3% през 2015 г., след което нарастват с 10.2% през 2016 г. и отново намаляват до 1.7% през 2017 г. Това показва, че банките се въздържат да теглят заеми от парични институции извън Евроразоната, а и извън Европа.¹⁵

*Тенденции в банковата структура и в резултатите.
Капиталови позиции*

През последните години европейските банки възстановяват и увеличават капитала и коефициентът му е стабилен (табл. 1).

Таблица 1

Индикатори за състоянието на капитала на европейските банки.
Банките от Евроразоната и от Европа общо (%)*

Капитал	Общо Европа	
	2015/12	2016/06
СЕТ1** в преходен период	13.54	13.64
СЕТ1 изпълнение	12.95	13.15
TIER1*** в преходен период	14.73	14.81
Капитал общо	17.7	17.79
<i>Печалби и загуби</i>		
Нетен доход от лихви (% от общия оперативен доход)	57.31	56.96
Доходи от нетни такси и комисиони (% от общите такси и комисиони)	26.8	26.64
<i>Качество на активите</i>		
Необслужвани кредити и аванси (% от общите заеми и аванси)	5.72	5.43
Нетни необслужвани заеми и аванси (% от общите заеми и аванси)	3.22	3.05
Натрупани обезценки на активите по необслужваните заеми (% от общите необслужвани заеми)	43.69	43.85
Натрупани обезценки на активите при обслужваните кредити (% от общите изпълнени заеми)	0.4	0.38

* Период на преглед на активите декември 2015 и юни 2016 г.

**СЕТ1 – основен капитал от първи ред, който включва главно обикновени акции, акумулирани в банка или в друга финансова институция. Съотношението СЕТ1 е основен капитал/рисково претеглени активи.

*** TIER1 включва СЕТ1 + допълнителен капитал от първи ред (АТ1), т.е. безсрочни ценни книжа, които лесно се конвертират в собствен капитал, когато възникне определена необходимост от неговото попълване.

Източник. ЕВА, 2016а.

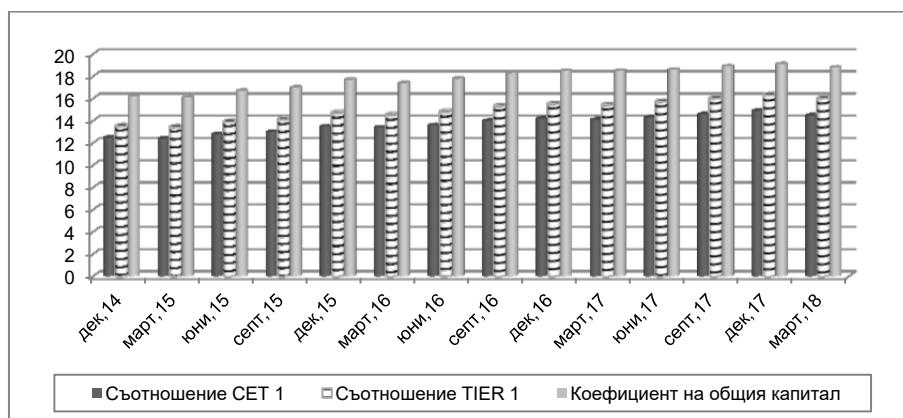
¹⁵ Трябва да се има предвид обаче, че системните банки са взаимнообвързани в кореспондентски и оперативни дейности с международните банки извън Европа. Ето защо е възможно част от трансграничните сделки да се записват извънбалансово, така че е трудно да се оценят реално външните задължения на европейските банки.

След финансовата криза през 2008 г. Базелският комитет към БМР въвежда международни стандарти за преглед и наблюдение на капиталовата адекватност на банките, известни като Базел III. Съгласно тези стандарти, за да се определи устойчивостта на банковия капитал при кризисни събития, се сравняват активите на банката с нейния капитал. Целта е банките да съумеят да преодоляват финансовите загуби при оперативната си дейност. Базел III затыга капиталовите изисквания, като ограничава включването на допълнителни средства в различните капиталови нива и структури.

След ГФК и кризата с държавните дългови книжа реакцията на финансовия пазар и на европейските надзорни органи налага по-силна капитализация на банките като съществен елемент за справяне с кризисните шокове. По-високите капиталови буфери целят да се подобри капиталовата основа на системните банки и да се намали опасността от разпространението на „зараза“ сред паричните институции.

Фигура 7

Коефициенти на капитал (преходни) декември 2014 - март 2018 г. (%)

Източник: ECB, 2018а.

Общият капитал от първи ред (CET1) е въведен през 2014 г. за защита на икономиката от финансова криза. Към 2019 г. всички банки трябва да изпълняват минималното изисквано капиталово съотношение от 4.50%.¹⁶ Към юни 2018 г.

¹⁶ Капиталът от първи ред се изчислява като капитал CET1 плюс допълнителен капитал от първи ред (AT1). Общият собствен капитал от първи ред включва основния капитал на банката, обикновените акции, излишъците в резултат от емитиране на обикновени акции, неразпределената печалба, обикновените акции, емитирани от дъщерни дружества и притежавани от трети страни, и натрупаният друг доход (АОС). Допълнителният капитал от първи ред не е общият капитал, но отговаря на условията да бъде включен в този ред. (Капиталът AT1 е условно конвертируема или хибридна ценна книга, която може да се преобразува в собствен капитал при възникване на кризисно събитие.)

средното съотношение CET1 за банките в ЕС нараства до 14.5%, а общият капиталов коефициент се колебае между 18.8 и 16%. Въпреки подобряването на основния капитал от първи ред обаче разликите в съотношението на капитала на банките в ЕС остават големи. Някои банки в Централна, Източна и Северна Европа имат коефициент на основния капитал (CET1) доста над средния за ЕС, докато при редица банки от южноевропейски страни това съотношение е под средното за Съюза (вж. фиг. 7).

Прегледът на капитала на банките и съотношението на основния капитал, отнесен към рисково претеглените активи (CET1) по страни, показва, че това съотношение варира силно между европейските държави. От данните в табл. 1 и фиг. 7 се вижда, че придържайки се към Базел III от 2013 г., европейските банки достигат сравнително добро ниво на капитализация. Определяща е тенденцията към намаление на дела на необслужвани заеми, отнесени общо към всички кредити и аванси. Натрупаните обезценки на активите при необслужваните заеми обаче остават все още високи като следствие от кризите.

Проверката на прозрачността на банките в ЕС за 2018 г. оценява капиталовите позиции, размера на рисковите експозиции, експозициите по ливъридж и качеството на активите на 130 банки в 25 държави от ЕС и Европейското икономическо пространство (ЕИП). От 2011 г. насам ЕБО изследва прозрачността на банковите баланси на общоевропейско равнище на годишна база, като тази проверка е част от мерките за насърчаване на пазарната дисциплина на финансовия пазар на ЕС и допълва данните на банките по Стълб 3 на Директивата на ЕС за капиталовите изисквания (CRD). Заедно с набора от данни ЕБО предлага и широк спектър от интерактивни инструменти, които позволяват на потребителите да сравняват във времето и в конкретната страна, както и да правят съпоставки между отделните банки (вж. ЕВА, 2018а). Резултатите от проверката установяват, че капитализацията на търговските и на универсалните европейски банки, които са били силно засегнати от кризата, се подобрява. Намаляването на средните рискови тегла допринася за повишаването на капиталовите позиции на всички банки с различен бизнес профил. Измерена като дял на активите на банковата система, притежавани от най-големите пет банки от Евронзоната, *концентрацията на банковия капитал* нараства (с някои изключения), а средното съотношение на концентрацията между отделните държави-членки остава непроменено (с някои разлики между страните).

През последните години стабилното *финансиране на банките* е от първостепенно значение поради несигурността на капиталовия пазар и натиска, който оказват засиленият банков надзор и регулациите на ЕЦБ. В условия на нестабилност и повишени изисквания моделът на финансиране на банките се променя – те постепенно стесняват прякото финансиране от капиталовия пазар, търсейки начини за разширяване на традиционните форми на финансиране

Обръщането на ценните книжа в собствен капитал се случва, когато коефициентът на капитала CET1 падне под определен праг.

(като депозитно-кредитните операции), главно чрез привличането на депозити, за да увеличават ликвидността си. В това отношение ЕЦБ също оказва стимулиращо въздействие чрез механизмите на приспособимите парични политики, като продължава да прилага мерки на паричната политика, влияещи върху банковата дейност. Редица банки намаляват дела на финансирането на едро, като ограничават краткосрочното финансиране и междубанковите задължения. Някои европейски банки диверсифицират международната си инвестиционна основа, привличайки средства от други инвеститори като богати на парични средства корпорации, хедж фондове и др. Тенденцията е да се избягва финансирането от капиталовия пазар. След кризата натискът на пазарите и на надзорните органи е насочен към постигане на устойчива капитализация на банковата система, която е основен фактор за способността на банките да се справят с неблагоприятните външни и вътрешни шокове. Във връзка с това капиталовите буфери са от значение не само за отделната банка, но и на системно равнище, защото те намаляват опасността от разпространение на кризата в банковата система.

При търговията с финансови продукти (дейност, която е доста рискована в периода преди кризата) капитализацията на банките се подобрява при всички видове бизнес модели на универсалните банки в развитите европейски икономики. Спадът на средните рискови тегла допринася за намаляването на повисоките рискови капиталови позиции за всички банкови бизнес профили с изключение на търговските банки, които са имали висок процент раздадени кредити и е трябвало да изпълняват по-строги регулаторни капиталови изисквания относно пазарния риск и търговията със сложни финансови продукти.

Рентабилност на европейските банки

Десетилетието след глобалната финансова криза се характеризира с поддържане на ниски лихвени проценти за рефинансиране на универсалните банки и по депозитите, които те начисляват на клиентите си. Това се налага поради въздействието на различни фактори – както циклични, например ниската инфлация, така и структурни като производителността на труда, демографското положение и други изменени макроикономически показатели. В някои от европейските икономики доходите постепенно се възстановяват, но очакванията са, че те ще се увеличават бавно и ще се стабилизируют на по-неблагоприятни равнища в сравнение с минали периоди. Ниската рентабилност на банките е един от основните рискове за финансовата стабилност на Еврозоната, защото тя се отразява отрицателно върху икономическия растеж. Същевременно негативен ефект върху икономиката оказват и продължителните периоди с повисока от средната рентабилност на банките поради максимизирането на печалбите, наблюдавани в годините, предхождащи ГФК. Ето защо в следкризисния период ЕБО изисква от банките стриктно да прилагат мерки за определяне и осветляване на всички потенциални рискове, произтичащи от усилената им кредитна дейност.

Мярката за коригиране на риска на възвръщаемост на активите е *възвръщаемостта на рисково претеглените активи* (ВРПА), т.е. нетната печалба като процент от среднорисковите активи. Тя се подобрява, което се отразява благоприятно върху рентабилността на банките. *Нетните лихвени маржове* (НЛМ), т.е. нетният лихвен доход на банките като процент от средните активи, носещи доходи от лихвени проценти, остават стабилни за повечето европейски банки, повлияни от много ниските и дори отрицателни лихвени проценти в Еврозоната, от увеличението на ликвидните активи и стабилизирането на банковото финансиране. Нетният лихвен доход като дял от осреднените активи на банката е устойчив при големите европейски банки и в по-незначителна степен при по-малките по размер на капитала парични институции. Съотношението *разходи/приходи* (Р/П) също е важен финансов показател за определяне на рентабилността на банките, който показва цената на текущите операции спрямо оперативните приходи на банката (по-ниските коефициенти означават, че банката работи по-ефективно, а по-високото съотношение Р/П – че оперативните ѝ разходи са значителни). След кризата големите европейски банки подобряват ефективността на оперативните разходи, а разходите за персонал обикновено остават стабилни като дял от оперативните разходи (табл. 2).

Таблица 2

Рентабилност на банките от Еврозоната: възвръщаемост на рисково претеглени активи, нетен лихвен марж, съотношение разходи/приходи (2007-2016 г.)

	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	2011 г.	2012 г.	2013 г.	2014 г.	2015 г.	2016 г.
ВРПА	1.2	-0.3	0.2	0.7	0.1	-0.2	0.4	0.5	0.8	0.6
НЛМ	0.8	0.9	1.2	1.2	1.2	1.2	1.2	1.2	1.2	1.2
Р/П	68.0	85.3	67.1	65.7	67.3	69.8	68.6	67.5	68.2	70.4

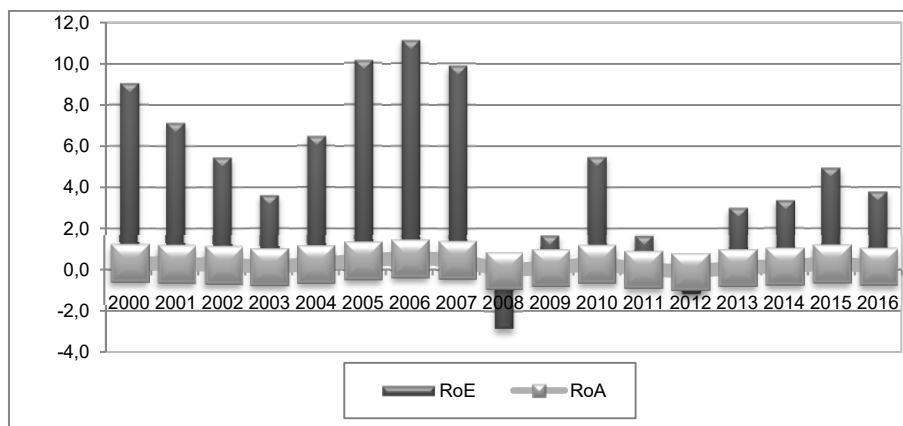
Източник. <https://www.bis.org/publ/cgfs60.metadata.xlsx>

Определянето на рентабилността на банките не зависи единствено от пазарната реализация на финансовите им инструменти, а също и от тяхната политика (доколко ефективно използва своите активи и собствен капитал, за да генерира печалби). В това отношение коефициентите на рентабилност – нетният лихвен доход, възвръщаемостта на активите на банките (нетна печалба като процент на активите – RoA) и възвръщаемостта на собствения капитал (нетна печалба като процент на средното равнище на капитала – RoE), показват оценката на банковите акции (вж. фиг. 8). Възвръщаемостта на активите на банките (RoA) се характеризира с по-малък спад след кризата, но той е по-незабележим поради относителните промени в ливъриджа на банките. Възвръщаемостта на собствения капитал показва до каква степен ръководството на банката използва активите си, за да създава печалба.

Фигура 8

Доходност на банките: възвръщаемост на активите на банките от Еврозоната и възвръщаемост на собствен капитал

Източник. <https://www.bis.org/publ/cgfs60.metadata.xlsx>

Преди кризата общата доходност от собствения капитал (RoE) се движи в диапазон от 10-15% – величина, която е исторически висока и в много случаи подкрепена от неустойчивите равнища на ливъридж и на операциите по поемане на риск. По време на ГФК и на кризата с държавните дългове европейските банки реализират сериозни загуби на капитал, а в следкризисния период рентабилността им значително намалява. Към март 2019 г. с най-висока възвръщаемост на собствения капитал в Европа е румънският банков сектор – 17.2%. През този период европейските банки реструктурират банковия бизнес, като се съсредоточават върху рентабилност, базирана на нискорискови оперативни дейности, и преминават към печалба, основана на нетните приходи от лихви. Трябва да се подчертае обаче, че противно на някои твърдения, според които по-голямата част от печалбите на банките идва по линия на приходи от нетни такси и комисиони, реализираните приходи от лихви като процент от общия оперативен доход са почти два пъти по-високи в сравнение с доходите от такси и комисиони.

Европейските банки все още не са в състояние да реализират достатъчно големи по обем печалби поради сравнително ниската доходност на финансовите ценни книжа. Възвръщаемостта на капитала на банките от Еврозоната се понижава под 5%, което трудно покрива очакваните разходи на капитал (вж. фиг. 8) Във връзка с тази тенденция в развитието на рентабилността на европейските банки БМР и ЕЦБ подчертават, че приходите от търговското банкиране се основават на депозитни операции и кредитно посредничество, а приходите от инвестиционно банкиране и от други нетрадиционни финансови източници намаляват.

Въпреки това в следкризисния период някои банки с по-висока капитализация разширяват приходите си. Основното обяснение е, че ниските лихвени проценти на ЕЦБ, целящи подкрепа на икономиката, след време дават обратни резултати. Това се дължи на факта, че банките предприемат предоговаряния на кредити, тъй като частните и/или корпоративните клиенти търсят по-добри условия за получаване на заеми. През 2017 г. този процес предизвиква нарастване на разходите по предоговаряне на сделки, начислявани на клиента, което покачва приходите на банката. След време обаче кредиторите ще трябва да управляват кредитните портфейли, които ще представляват набор от дългови задължения, но с твърде ниско котиране. Банките вероятно ще са принудени да увеличават разходите си, а приходите ще са малки. Такова развитие може да доведе до увеличаване на разликите в ликвидните възможности на силно зависимите от равнището на лихвените проценти при кредитирането банки, докато други парични институции ще имат възможност да реализират приходи от комисиони (консултации, структурирано финансиране и т.н.).

Сливания на банки и придобиване на дялов капитал на европейските банки

В средкризисния период дейността на международните банки се променя, като през 2007-2016 г. общите им консолидирани банкови вземания на чуждестранни финансови пазари спадат с около 16%. Глобалното намаление на чуждестранното банкиране вероятно се дължи на свиването на дела на европейските банки в трансграничните банкови операции – през този период общите чуждестранни вземания на европейските парични институции (с изключение единствено на испанските банки) се понижават с около 40%. Повечето европейски банки декларират пред Банката за международни разплащания още по-ниски участия в чуждестранни институции. Намаляването на по-голяма част от исковете на европейските банки към чуждестранните парични институции се дължи на ограничаването на исковете към засегнатите от дълговата криза страни от Еврозоната. Европейските банки се оттеглят и от други региони в света, вкл. от САЩ. Съществена причина за стесняването на задграничните им операции е възникналата необходимост да отделят значителен ресурс за покриване на вътрешни липси, както и да влягат допълнителни средства за възстановяване на местните икономики. В търсене на по-голяма сигурност в оперативните сделки, по-нискорискови дейности и прозрачност на финансирането европейските банки се насочват към европейските банкови пазари. *Във връзка с това може да се каже, че следкризисните банкови бизнес модели целят най-вече постигането на висока консолидация на европейската банкова система, а не толкова участия на международните инвестиционни пазари.*

Перспективи пред развитието на европейския банков сектор

Измененията в институционалната рамка на управление на европейската банкова дейност, в която участват регулиращите органи на ЕС, банковите надзори на държавите-членки, както и самите европейски банки, показват, че

сериозните структурни реформи осъществяват целта си за постигане на устойчивост и прозрачност на европейския банков сектор. Остават открити обаче редица въпроси, свързани с отстраняването на уязвимите места, което определя и по-нататъшните действия на европейските институции за стабилизиране на европейския банков и финансов сектор.

Ниските лихвени проценти, начислявани от ЕЦБ при рекапитализиране на банките, целят възстановяването на икономиката. На първо време тази парична мярка има положителна роля за банковия сектор, защото съдейства за поддържане на кредита и на цените на дълговите книжа на облигационния пазар. Сега обаче ситуацията е различна и подобна парична политика води до механично намаление на възможността за реализиране на печалби от банките. Те стават по-уязвими при възникване на външни или вътрешни шокове, както и на шокове на предлагането. Това унищожава стойност, дейността на банките не допринася за разширяване на кредита, което се отразява върху икономическата и финансовата стабилност на редица европейски фирми, особено на малките и средните предприятия, а те определено се нуждаят от финансиране.

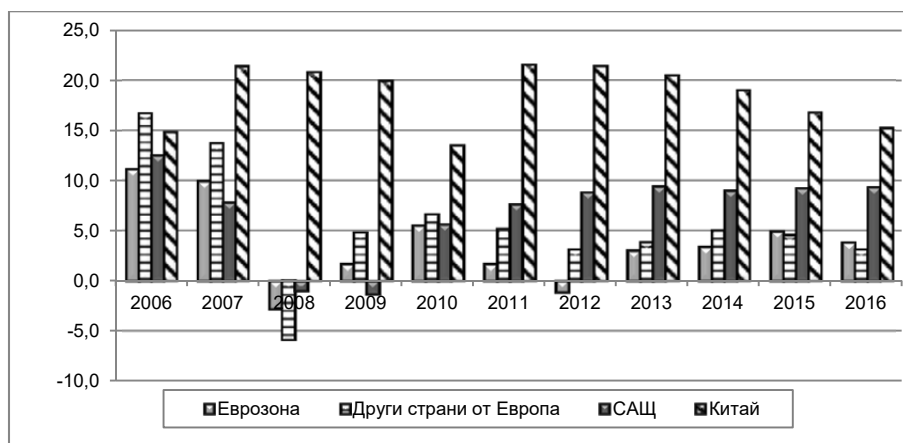
Както беше посочено, европейският банков сектор не реализира значителни печалби. Главната причина за ограничената доходност на европейските парични институции е все още ниската рентабилност на оперативните им дейности. Възвръщаемостта на собствения капитал на банките от Евростаната все още не е възстановена след финансовата и суверенната дългова криза и остава ниска в сравнение с минали периоди и спрямо международните стандарти. Наблюдават се и съществени разлики между банките. Тези от тях, които са с по-малък обхват на дейност и предлагат определен кръг финансови услуги, изпитват трудности при съблюдаването на капиталовите изисквания и при ограничаването на необслужваните кредити от банковите си баланси, докато по-големите и мощни финансови посредници се възстановяват по-бързо. През 2017 г. нетните приходи от лихви на универсалните банки се подобряват, но нарастват и приходите от различни такси и комисиони като резултат от по-ефективното управление на банковите активи.

На практика може да се предположи, че след приключването на преходния период на изграждането на новия регулаторен европейски банков механизъм в лицето на Банковия съюз и Единната система за гарантиране на депозитите европейската банкова система ще бъде по-стабилна и предвидима за инвеститорите. В същото време обаче инвеститорите могат и да намалят участието си в банкови сделки поради по-ниската възвръщаемост на инвестициите им, която биха очаквали от банките. Възможно е европейската регулаторна рамка, натоварвайки банките с изпълнението на повишени изисквания, засягащи равнището на собствения капитал и очакваните дивиденди от тяхната дейност, да повлияе негативно върху пазарната оценка на собствения капитал на банките. Всъщност оценките на цената на капитала за европейските банки показват, че към началото на 2018 г. той намалява, въпреки че остава по-висок от средния в Италия и Испания, които са засегнати особено силно от финансовата криза.

За преодоляването на ниската доходност допринася увеличението на структурната рентабилност. Тя е особено важна за банки, изправени пред финансови трудности, както и за такива, които в момента изпълняват оздравяващи стабилизационни програми за подобряване на качеството на активите. В този случай се препоръчва банките да приемат бизнес модела на най-печелившите европейски парични институции, което би решило оптималното разпределение на разходите и на приходите им. От гледна точка на приходите от банковата дейност насоката е към по-голяма диверсификация на източниците на доход в полза на висококачествените финансови услуги, което може да спомогне за компенсирание на продължителното свиване на лихвените маржове поради ниските или отрицателни лихвени проценти. Въпреки че европейските банкови органи работят в това направление, диверсифицирането на банковите операции, носещи по-висока доходност, изоставя спрямо основните конкуренти на глобалния финансов пазар (фиг.9).

Фигура 9

Възвръщаемост на капитала на банките за периода 2006-2016 г.
(нетна печалба като % от средния капитал)

Източник. <https://www.bis.org/publ/cgfs60.metadata.xlsx>

Разширяването на небанковото финансиране и на това, основаващо се на предоставянето на финансови услуги чрез новите информационно-технологични носители, изисква от банките да внедряват свързани и допълващи се финансови услуги в областта на корпоративното финансиране и на управлението на активите, за да увеличат приходите и да подобрят рентабилността. Във връзка с тази цел се стимулира консолидирането на банковия капитал чрез сливането на компании и придобиването на дялов капитал, което позволява използването на икономии от обхвата и мащаба и улеснява инвестициите и достъпа до капиталовите пазари. Трансграничните операции на банките в рам-

ките на Европа също биха повишили рентабилността, като същевременно ще допринесат и за банково-финансовата интеграция в рамките на ЕС.

Европейските финансови институции насърчават банките да прилагат бизнес модели, които да подобряват оперативната ефективност на сделките. Както беше посочено, от началото на ГФК в ЕС съотношението на разходите и приходите се влошава и като резултат приходите от единица банкови активи намаляват, а разходите за някои банки нарастват до непоносими за тяхната платежоспособност размери. В Испания например са положени големи усилия за оптимизиране на клоновите мрежи, като след 2008 г. броят на клоновете спада с почти 40%. В Италия банковите клонове намаляват с 15%, но вероятно разходната част на баланса не е съкратена достатъчно, което проличава и от финансовите сътресения на италианските банки през последните две години.

Политиката на европейските банки започва да се ориентира към по-нататъшно оптимизиране на разходите, като освен ограничаването на броя на банковите клонове се понижават и разходите за труд на служителите. Целта е освободеният паричен ресурс от намалените разходи да се прехвърля към инвестиции в технологии и иновации в банковата дейност.

В бъдеще бизнес стратегията на европейските банки при тяхната оперативна дейност и свързаните с нея рискове ще се насочва към внедряване на набор от финансови инструменти, които биха могли да противодействат на външната несигурна и непредвидима икономическа и политическа среда, особено в условия на нови регулаторни изисквания и ниски лихвени проценти. За разлика от периода до ГФК сега европейските банки участват активно във финансови операции на капиталовия пазар и изпълняват ролята на финансови посредници, като заемат ресурс от капиталовите пазари и го пласират в нефинансовия сектор. След кризата небанковите финансови институции и капиталовите пазари започват да играят нарастваща роля при финансирането на големите нефинансови компании и въобще на реалния сектор.

В следкризисния период и десет години след ГФК европейските икономики са във фазата на икономическо оживление, но несигурността в международните икономически и политически отношения ги изправя пред значителни икономически и геополитически предизвикателства. Те дълго време не успяват да преодолеят последствията от кризите, което въздейства пряко върху състоянието на европейските банки. Някои големи банки (като Дойче банк) продължават да изпитват необходимост от структурни изменения, защото след ГФК не са изчистили кредитния си портфейл. Тези платежни проблеми пораждат опасност от възникване на нова банкова криза. Например прилагането на необосновани икономически политики от италианските правителства (на Марио Монти и на Матео Ренци), които водят до обедняване на населението, допринася за ограничаване на дейността на малките и средните предприятия, за увеличение на безработицата и респ. за нарастване на необслужваните кредити в балансите на банките. За разлика от Франция, където по-голяма част от заемополучателите на банките са институционални инвеститори, в Италия необслуж-

ваните кредити са задължения на частни лица и на малки и средни предприятия. Изпадането на италианските банки в криза и техният евентуален фалит ще доведе до неплатежоспособност на по-голямата част от италианците.

Препоръките и мерките за хармонизация на банковия сектор и за засилване на надзора над банковата дейност, въведени от европейските органи, са полезни, но реален ефект от тях има, когато в страната е налице положителен икономически растеж и подобрене на основните макроикономически показатели. В редица региони на света обаче икономическата политика на държавите се съсредоточава все повече към вътрешноикономически и търговскоориентирани стратегии и интереси, което буди тревога, че в международните икономически отношения се разпространяват протекционистични тенденции. ЕС също е изправен пред значителни предизвикателства, едно от най-главните сред които е напускането на Обединеното кралство. Това поражда редица опасения от нарастване на рисковете, свързани с внезапни шокове, които ще се отразяват на европейската икономика и финанси и не могат да бъдат пренебрегнати от европейските институции. Ето защо международните икономически организации и главно МВФ застъпват тезата, че европейските национални и наднационални официални органи трябва да съдействат за уравнивяване на фискалните дисбаланси, за структурни реформи и за задълбочаване на финансовата интеграция в ИПС.

През десетилетието след началото на ГФК в европейския банков сектор настъпват значителни структурни преобразувания. Кризата оказва силен ефект върху икономическото развитие и растежа на напредналите държави и в частност върху финансовата стабилност и дейността и печалбите на европейските банки. ГФК разкрива и сериозните слабости на големите международни банки, чиято практика в миналото се свързва с прекомерно кредитиране и поемане на рискове, които не се обезпечават с адекватни капиталови и ликвидни буфери. В сравнение с банките в САЩ обаче европейските парични институции не реализират по-високи приходи поради все още влияещата неблагоприятна макроикономическа среда, въпреки че след 2016-2018 г. европейската икономика се възстановява. Засилва се наднационалният пруденциален надзор и се ускорява изграждането на Единна система за гарантиране на депозитите чрез създаването на ЕБС.¹⁷ Силно въздействие върху структурата на банките има напредъкът в информационно-комуникационните технологии. Новите технологии, от една страна, водят до изменения в предлагането на традиционни банкови дейности, респ. изчезват работни места в банковия сектор. От друга страна, се повишава конкуренцията – навлизат нови финансови участници (небанкови финансови фирми), които предлагат широк спектър от финансови

¹⁷ Друг е въпросът, че прекомерното в началото си наднационално регулиране на банковата дейност се сблъсква с особеностите на националните банкови системи на страните от Еврозоната, с неясните прогнози относно способността на европейските банки да повишават рентабилността въпреки увеличените разходи за поддържане на изискванията за банкова стабилност, с наличието на изменения в европейското финансово пространство във връзка с Брекзит.

услуги и съперничат на банките. Промените в резултат от глобализацията във финансовата сфера тепърва предстоят и вероятно ще изправят европейския банков сектор пред още предизвикателства.

*

Глобалната финансова криза разкрива редица съществени слабости на европейската банкова система. Анализът на дейността на банките, водеща до прекомерно кредитиране и поемане на рискове в предкризисния период, показва, че надзорната рамка на европейските банки е била неефективна и не е съобразена с поддържането на адекватни буфери за капитал и ликвидност. В следкризисния период пруденциалната политика (стандартите за надзор), засягаща банките, се променя. Необслужваните кредити в европейския банков сектор намаляват поради капитализирането на банките и укрепването на балансите им. Наред с подобряването на капиталовата база на банките се поставят основите на интегриран банков надзор и се изгражда ЕБС като по-висша форма на банково-финансова интеграция.

Въпреки тенденциите към нарастване рентабилността на банките продължава да бъде много сериозен проблем. Ключови фактори за ниската рентабилност са конкуренцията (вкл. от FinTech фирмите), ниските маржове в основния бизнес на банките (обусловени от все още ниските лихвени проценти в много юрисдикции), както и повишените разходи. Същевременно технологичните промени в банковия сектор засилват небанковата конкуренция.

Измененията в глобализацията обаче са доста по-широки. Поради нарастване на рисковете от икономически, политически и финансов характер европейската банкова система е изправена пред много предизвикателства с различен характер. Едно от тях е свързано с факта, че в световната икономика се засилват протекционистичните тенденции, което изостря въпросите за националните търговски и икономически интереси. Друг проблем е конкуренцията от страна на големите банки от Югоизточна Азия, която води до сравнително стесняване на позициите на европейските банки при трансграничните сделки и до проникване на азиатските банкови капитали в Европа. И не на последно място, излизането на Обединеното кралство от ЕС, което ще предизвика реструктуриране на европейския банков сектор.

Използвана литература:

Божикин, И. (2013). Европейският механизъм за стабилност и неговите алтернативи за преодоляване на дълговата криза в еврозоната. *Икономически и социални алтернативи*, бр. 1, с. 128-142.

Йоцов, В. (2014). *Отражение на глобалната криза върху финансовия сектор на България*. С.: АИ „Проф. Марин Дринов“.

Неновски, Н., Ц. Маринова (2014). Сравнителен анализ на суверенните дългове на държавите от Източна и Южна Европа. *Икономически и социални алтернативи*, бр. 2, с. 33-44.

Abiad, A., E. Detragiache and T. Tressel (2010). A New Database of Financial Reforms. *IMF Staff Papers*, Vol. 57, N 2, pp. 281-302.

Avalos F., Marnatzakis E. (2018). *Euro area unconventional monetary policy and bank resilience*. Bank for International settlements. Monetary and Economic Department. Working Papers N 754.

Broda C., P. Ghezzi, E. Levy Yeyati (2009). *The new global balance: financial de-globalisation, saving drain and the US dollar*. Vox CEPR Policy Portal EU, <https://voxeu.org>

Chiappori, Ph.-Au., M.-Ou. Yanelle (2015). Le risque bancaire: un aperçu théorique. *Revue d'économie financière*, <http://www.persee.fr>

Couderc, N., O. Montel-Dumont (2012). Les mécanismes de la grande récession. Dans Comprendre les crises économiques. In: *Problèmes économiques Hors-série. La Documentation française*. Paris.

D'Arvisenet, Ph. (2011). *Conjoncture, BNP Paribas*, economic.Research. bnpparibas.com

Déo, St. (2013). Dette souveraine et bancaire: Etats et banques toujours liés. *Banque&Stratégie*, N 318.

Draghi, M. (2015). *Les récentes mesures de politique monétaire de la BCE, efficacité et défis*, www.ecb.europa.eu

Enria, A. (2018). *Fragmentation in banking markets: crisis legacy and the challenge of Brexit*. EBA.

Enria, A. (2018a). *What we have learnt from EU wide stress tests*. EBA.

Heider, F., F. Saidi, Gl. Shepens (2018). *Life below zero: bank lending under negative policy rates*. Working Paper N 2173, ECB.

Laeven, L., F. Valencia (2013). Systemic Banking Crises. *IMF Economic Review*, Vol. 61, Issue 2, pp. 225-270.

Plihon, D. (2012). Crises et systèmes financiers, Dans Comprendre les crises économiques. In: *Problèmes économiques Hors-série. La Documentation française*. Paris.

Raposo, I., G. B. Wolff (2017). *How the Banking Union changed mergers and acquisitions?* Bruegel Blog.

Reinhart, C. M., V. Reinhart, Ch. Trebesch (2016). Global Cycles: Capital Flows, Commodities, and Sovereign Defaults, 1815-2015. *American Economic Review: Papers & Proceedings*, 106(5), pp. 574-580, <http://dx.doi.org/10.1257/aer.p20161014>.

Visco, I. (2017). *Recent developments and open questions in the European banking industry*. Annual Convention of the Asociación de Mercados Financieros.

The Liikanen Group (2012). *Report of the European Commission's High-Level Expert Group on Bank Structural Reform*. October.

BIS (2018). *Structural changes in banking after the crisis*. January.

BIS (2018a). *Financial stability implications of a prolonged period of low interest rates*. Committee on the Global Financial System. Papers N 61, www.bis.org

Европейските банки след суверенната дългова криза: Стабилност, регулации и предизвикателства

BIS Data, <https://www.bis.org/publ/cgfs60.metadata.xlsx>

EBA (2018b). *Fragmentation in banking markets: crisis legacy and challenges of Brexit*.

IMF (2018). *Euro area policies. Financial System Stability Assessment*. Monetary and Capital Markets Department, June 27.

EBA. (2015). *Report on Asset Encumbrance*. September.

EBA (2016). *Report on the Dynamics and Drivers of non-performing exposures in the EU banking sector*. July 22.

EBA (2016a). *EU – Wide Transparency Exercise*.

EBA. Risk Dashboard Data (as of Q2 2017).

EBA (2018). *Report on Asset Encumbrance*. September.

EBA. Risk Dashboard Data (as of Q2 2018).

EBA Risk dashboard data (as for Q1 2019).

EBA (2018). *EU – Wide stress-tests: credit risk IRB*.

ECB. (2018a). *Monetary financial institutions balance sheets. Domestic and cross-borders positions of euro area MFIs (Excluding the Eurosystem)*. October 24.

ECB (2018b). *Financial stability review. Overview*, May.

EMU@10 (2008). *Successes and challenges after ten years of Economic and Monetary Union European*. Economy 2, European Commission Economic and Financial Affairs Directorate General.

7.01.2020 г.